

pitanja. Razumije se, da bi nama bilo najmilije, kad bi na ta pitanja „objektivno, temeljito i svestrano“ odgovorili profesori Karlovačke ili Beogradske bogoslovije makar i u našoj smotri.

*Dr. Njaradi.*

### Historičko-dogmatske bilješke.

Rezultati, što sam ih o nauci Agnoeta objelodanio prošle godine u „Bog. Smotri“, ne osnivaju se na djelima ni Temistija ni njegovih suvremenih protivnika, n. pr. Teodozija, patrijarke aleksandrijskoga, jer nam na žalost polemička djela spomenutih pisaca nijesu sačuvana. Ne dugo za tim našao sam ipak nekoliko fragmenata iz djela Temistija i Teodozija, koji su bili čitani na lateranskom koncilu g. 649. i na VI. opć. koncilu u Carigradu g. 680—681., da se njima pokaže, da su Temistije i Teodozije ispovijedali u Kristu isključivo jednu volju i jedno djelovanje. Ovi fragmenti utvrđuju posvema moje rezultate, što sam ih u tom pitanju iznio protiv Al. Natalisa, Gravesona, dra. Schmidu, te modernih Agnoeta: pristaša Schellovih i Lebretonovih. Teoriju o nauci Agnoeta i o polemici, što ju je Temistije vodio s Teodozijem, razviti ću u slijedećem broju „Bog. Smotre“ — a sada hoću da se osvrnem na neka djela, koja su izašla u najnovije doba, da vidimo, da li su uopće i u kojem smislu bogoslovi drugih naroda pokročili u riješenju toga pitanja.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Na moju studiju o nauci Agnoeta osvrnule su se jedino „Riječke Novine“ u broju od 1. siječnja 1913. Među inim veli pisac „Riječkih Novina“ ovako: . . . „ipak se u čudu pitaš: a čemu ovoliki gubitak vremena na ovakav tema, gdje tisuće suvremenih pitanja kriči tražeći odgovor“. Na ovu primjedbu slobodan sam uzvratiti: 1. da je samostalno i kritičko ispitivanje dogmatsko-historijskih pitanja uopće i u 20. v. još uvijek suvremena stvar (!); 2. pogotovo pako znade ovakovo samostalno istraživanje dogmatsko-historijskih pitanja biti suvremena stvar, ako se nade suvremenih kat. bogoslova, koji na temelju stanovitoga pitanja — što ga bilo smatraju neriješenim, bilo u krivom svijetlu prikazuju — iznašaju u mnogočem slobodnije bogoslovske nazore, kao što su to u ovom slučaju n. pr. Schell i Lebreton; 3. Prema tomu držim, da sam ja bio suvremen, kada sam se dao na istraživanje pitanja o nauci Agnoeta ponajpače zato, da rečenim bogoslovima skršim temelj, na kojemu osnivaju svoje smjele tvrdnje. A da sam potpunoma uspio, posvjedočio mi je bilo pismeno bilo usmeno ne jedan od francuskih i njemačkih naučnjaka. Tko toga nezna ili nema pred očima — taj će se poput pisca „Riječkih Novina“ čuditi, da sam se dao na ovoliki „gubitak vremena“ — te u 20. vijeku „vijeku tisuće suvremenih pitanja“ što no „kriče tražeći odgovor“, objelo-

Vratislavski sveuč. prof. dr Pohle zastupa u najnovijem petom izdanju 2. sveska svoje dogmatike posve isto stanovište, što ga je zastupao u 4. izdanju od g. 1909.<sup>2</sup> Pitanje o nauci Agnoeta krije još uvijek neka tama.<sup>3</sup> Neriješeno je pitanje, da li je Temistije sa svojim pristašama pridijevao neznanju Kristu s obzirom na jednu njegovu narav, koja je nastala, u koliko su se božanska i čovječanska narav u njemu smiješale, ili je možda Temistije, pripisujući Kristu neznanje, imao na umu isključivo čovječju njegovu narav.<sup>4</sup>

Arthur Preuss izdao je na engleskom jeziku pokraćeni prijevod dogmatike Pohleove. Ovom prijevodu dodaje Preuss zgodne bilješke. S obzirom na nauku Agnoeta dijeli Preuss mišljenje s prof. Pohleom<sup>5</sup> — i to na osnovu misli dra. Schmid<sup>6</sup> i Lebretona.<sup>7</sup> Prema tomu nemam protiv ove dvojice ništa drugo da rečem, nego što sam već iznio u „Bog. Smotri“.<sup>8</sup>

M. Waldhäuser objelodanio je prošle godine djelo s naslovom: „Die Kenose und die moderne protestantische Christologie“. Na str. 148—149 govori o nauci Agnoeta. Waldhäuser danio članke u „Bog. Smotri“, koji čitatelje bacaju ama baš u 6. vijek. A samo se po sebi razumije, da g. pisac nije opazio, da su u onoj študiji istaknuta načela, na temelju kojih historija monoteletizma i monergetizma u posve drugom svijetlu izbija, nego što naučnjaci i danas još drže; načela, koja se i te kako dađu izrabiti u apologetičke svrhe u pitanju poznate afere Honorija sa Sergijem, carigradskim patriarkom. Imao sam na umu znanstvenu kritiku, kojom se kod nas tolikokrat operira, te sam zato navlaš počeo svoju študiju s riječima: „Pitanje, što ga hoću da riješim, zasijeca gotovo u konac prve polovice 6. v.“ Žalim, da je baš pisac „Riječkih Novina“ jedina lovina moje zamke. Dobro da se nije potpisao. Ja mu preporučujem i u buduće, da se nikad ne potpiše, bude li u sličnim prilikama na osnovu istih načela — vapio za riješenjem „tisuću suvremenih pitanja“ koja „upravo kriče tražeći odgovor“ — ali neka si nađe drugo glasilo — i neka ne zlorabi ugled katoličkoga glasila „Riječkih Novina“. Ovim svojim primjedbama ne diram u samo glasilo. Ne bude li g. pisac zadovoljan, to neka njegova bude zadnja.

<sup>2</sup> Lehrbuch der Dogmatik. Paderborn, 1912. sv. 2.

<sup>3</sup> Unter dieser Beschränkung entfaltet die Geschichte des Agnoetismus ihre volle Beweiskraft, wenn auch über den eigentlichen Fragepunkt der damaligen Kontroverse noch heute ein gewisses Dunkel herrscht. Ib. str. 147.

<sup>4</sup> Ib.

<sup>5</sup> It is, however, uncertain whether the subject to which they attributed this ignorance was the human nature of our Lord or a fictitious Monophysitic compound of Divinity and humanity. Christology. St. Louis, Mo. 1913. str. 268.

<sup>6</sup> Zeitschrift für katholische Theologie, 1895. str. 651.

<sup>7</sup> Les Origines du dogme de la Trinité, Paris 1910. str. 458.

<sup>8</sup> Isp. napose sv. II., str. 194. sv. III., str. 285., sv. IV. str. 388. (g. 1912.).

ističe, da je još uvijek prijeporno, jesu li Agnoete zato bili osuđeni, što su kao monofizite pridijevali ili morali pridijevati neznanje božanstvu Kristovu ili možda zato, jer se nije dopuštalo ustvrditi ni za čovječju dušu Kristovu, da nije znala za dan suda ni za grob Lazarov.<sup>9</sup> Prvo mnijenje — veli Waldhäuser — brani dr. Schell, a drugo Scheeben. Ova tvrdnja nije ispravna, jer se iz riječi Scheebenovih može samo toliko razabrati, da on nije posvema siguran u tomu, u kojem su smislu Agnoete pridijevali Kristu neznanje.<sup>10</sup>

Ogledajmo dokaze, što ih navodi Waldhäuser, da utvrdi neizvjesnost o faktičkoj nauci Agnoeta. Dok Ivan Damascenski veli o Agnoetima — piše Waldhäuser — da su ispovijedali jednu Kristovu sastavljenу narav, pripovijeda Leoncije u djelu „De Sectis“, da su tvrdili, da Krist kao čovjek nije znao za dan suda.<sup>11</sup> Izvještaj Damascenov ne samo da se ne protivi izvještaju pisca djela „De Sectis“, nego je s tim izvještajem u potpunom skladu. Ovu bi harmoniju otkrio bio i Waldhäuser, da je ispitao bio smisao „jedne sastavljene naravi“, što su je ispovijedali Agnoete prema svjedočanstvu Ivana Damascenca. Da se Waldhäuser nije poveo za drugima, o kojima je govor u mojoj studiji, te samo malo zašao bio istraživalačkim putem, bio bi se osvjedočio, da su Agnoete ispovijedali jednu Kristovu narav sastavljenу od dviju međusobno nepomiješanih i nepretvorenih naravi. Agnoete su samo zato govorili o jednoj Kristovoj naravi, da ne moraju — na temelju krive pretpostavke o identičnosti osobe i naravi — priznati u Kristu dvije osobe poput Nestorija. Evo potpune harmonije između Ivana Damascenca i pisca djela „De Sectis“ bez obzira na to, što iz Damascenca povrh toga jasno slijedi, ako i ne možda explicite, a ono sigurno implicite, da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši.<sup>12</sup>

<sup>9</sup> Nicht geklärt ist die Streitfrage, ob die Agnoeten verurteilt wurden, weil man auch von der menschlichen Natur das Nichtwissen des Gerichtstages und des Grabes des Lazarus nicht gelten lassen wollte oder weil die Agnoeten Monophysiten waren und deshalb die Unwissenheit der Gottheit zugeschrieben oder zuschreiben mussten. Isp. str. 148.

<sup>10</sup> Handbuch der katholischen Dogmatik. Freiburg (Brsg). sv. 3., str. 179. Isp. „Bog. Smotra“ sv. I., str. 55 (1912).

<sup>11</sup> Während aber Johannes von Damaskus von ihnen sagt, sie lehrten eine zusammengesetzte Natur, berichtet Leontius: nach ihnen wisse Christus den Gerichtstag seiner menschlichen Natur nach nicht. Ib.

<sup>12</sup> Isp. „Bog. Smotra“, sv. 2. str. 401—402 (1912).

Kao drugi dokaz služi *Waldhäuseru* neosporiva činjenica, da su naime *Agnoete* bili monofizite. Pošto su — veli on — *aleksandrijski Teodozijanci* bili monofizite poput *Severijanaca* i pošto su *Temistijanci* prema svjedočanstvu *Leoncijevu* učili isto što i *Teodozijanci*, to je odatle lako izvesti, da su *Temistijanci (Agnoete)*, imajući na umu jednu narav *Kristovu*, pridijevali neznanje i njegovom božanstvu.<sup>13</sup> Primjećujem prije svega, da je *Waldhäuser* morao u sklad dovesti riječi *Leoncijeve*, koje svjedoče, da *Temistijanci* uče isto što i *Teodozijanci*, da su dakle monofizite, s riječima, što no neposredno slijede i koje svjedoče, da su *Agnoete* pridijevali neznanje čovječanstvu *Kristovu*. Pisac djela „*De Sectis*“ veli naime ovako: „*Agnoete* ispovijedaju sve što i *Teodozijanci*. Razlikuju se u tome, što *Teodozijanci* poriču, da je čovječanstvo *Kristovo* bilo podvrženo neznanju, dok to *Agnoete* tvrde.“<sup>14</sup> Nadalje: monofizitizam *Agnoeta*, kako ga sebi zamišlja s mnogim drugima, i na koji se *Waldhäuser* pozivlje, ne odgovara historičkoj istini. Historički monofizitizam *Agnoeta*, kako sam ga malo prije ocrtao, protivnike pobija, uklanja protivurječja i pokazuje harmoniju između mjesta, koja svjedoče, da su *Agnoete* bili monofizite te mjesta, koja uporno tvrde, da su oni pridijevali neznanje *Kristovoj*, čovječjoj duši. Pisac djela „*De Sectis*“ napokon i sam upućuje na taj monofizitizam, kada veli, da *Agnoete* ispovijedaju isto što i *Teodozijanci* izim toga, što neznanje pridijevaju *Kristovu* čovječanstvu, dok *Teodozijanci* to poriču. Iz svega toga slijedi, da činjenica, na koju se *Waldhäuser* pozivlje, da su naime *Agnote* bili monofizite, ne samo ne dokazuje, da su *Agnoete* pridijevali neznanje i božanstvu *Kristovu*, nego očito potvrđuje moje izvode, prema kojima su *Temistijanci* pridijevali neznanje isključivo čovječjoj duši *Kristovoj*.

*Waldhäuser* nailazi na veliku zapreku uza svoje spomenute refleksije. On se čuti prinuđenim priznati, da se općeniti otpor, na koji su *Agnoete* naišli, te naziv „*heretici*“, kojim su bili okršteni, ne da ipak objasniti tek time, što su *Agnoete* bili monofizite. *Waldhäuser* ima na umu *Eulogija*, *aleksandrijskoga patriarku* i *papu Gregorija Velikoga*.<sup>15</sup> Na to nadovezujem: Svjedočanstva *Gregorija Velikoga* i *Eulo-*

<sup>13</sup> Isp. Op. c. str. 149.

<sup>14</sup> Isp. „*Bog. Smotru*“, sv. 3., str. 278. bilj. 108.

<sup>15</sup> Ib.

gija nijesmo uopće kadri razumjeti, ne prihvatimo li, da su Agnoete pridijevali neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši. Otpor prema tomu, na koji su naišli Agnoete i naziv „heretici“, kojim su bili okršteni, imaju svoj razlog u nepobitnoj činjenici, da su Agnoete imali na umu isključivo čovječju dušu Kristovu.<sup>16</sup>

Napokon tvrdi Waldhäuser, da Sofronije, patriarka jeruzalemski, u svom poznatom sinodičkom pismu Agnoete nazivlje hereticima, u koliko su kao monofizite pridijevali neznanje i božanstvu Kristovu. Ovo je po mom sudu krivo. Sofronije osuđuje Temistija također radi toga, što je pridijevao neznanje isključivo Kristovoj čovječjoj duši. Dokaze za ovu svoju tvrdnju razvio sam izlagajući smisao svjedočanstva Sofronijeva o nauci Agnoeta.<sup>17</sup>

Mnogo izrazitije stanovište zastupa u tom pitanju lionski profesor i spisatelj Tixeront. Na osnovu djela „De Sectis“ i sinodičkoga pisma Sofronijeva priznaje Tixeront, da su Agnoete pridijevali neznanje isključivo čovječjoj duši Kristovoj.<sup>18</sup> Time potvrđuje rezultat moga izlaganja svjedočanstvo, što ga imamo o nauci Agnoeta od Sofronija. Čudim se samo, da Tixeront navodi Lebretona, ali se nijednom riječju ne osvrće na njegovo monofizitističko tumačenje Sofronijevoga svjedočanstva.<sup>19</sup>

Nadalje veli Tixeront, da se Temistije odijelio bio od Timoteja, aleks. patriarke, te sa svojim pristašama istupio kao zasebna sekta. Očito je, da se ovdje Tixeront povodi za Liberatom.<sup>20</sup> Izvještaj se Liberatov protivi Leoncijevom izvještaju, prema kojemu su se Temistijanci odijelili od Teodozija, aleks. patriarke — dakle iza smrti Timotejeve. Ako se Tixeront već odlučio za Liberatov izvještaj, valjalo je barem u najkraćim crtama obezkrijepiti izvještaj pisca djela „De Sectis“. Tako veli i kardinal Hergenröther, da je i Timotej poput Teodozija osudio Agnoete. Prema djelu „De Sectis“ Timotej nije više bio na životu, kada su Temistijanci istupili sa svojom naukom. Dokumenti, na koje se Hergen-

<sup>16</sup> „Bog. Smotra“ sv. 4. str. 383.—394. (1912.)

<sup>17</sup> Ib. str. 394.—400.

<sup>18</sup> Histoire des dogmes, sv. 3., Paris, 1912., str. 128.

<sup>19</sup> Les origines du dogme de la Trinité, Paris 1910., str. 462.

<sup>20</sup> Migne, P. L., sv. 68., str. 1034.

röther pišući o nauci Agnoeta pozivlje, ne spominju o tomu ništa.<sup>21</sup> Krüger tvrdi, da izvještaj djela „De Sectis“ nije nužno u protivurječju s izvještajem Liberatovim, ali dokaze za to na žalost ne pruža.<sup>22</sup> Ne pristajem uz Liberata ponajprije za to, jer je Liberat uopće u kronologiji počinio dosta pogriješaka. Nadalje: Timotej, prezbiter carigradski, Sofronije i Damascenac vele, da su Agnoete sekta Teodozijanaca.<sup>23</sup> Napokon pisac je djela „De Sectis“ daleko bliži borbama, što no su vladale u velikoj sekti Severijanaca.

Od veće je važnosti slijedeća tvrdnja Tixerontova. Premda on priznaje — kako smo vidjeli — da su Agnoete pridijevali neznanje Kristovoj čovječjoj duši, te da Gregorije Veliki i Eulogije protiv Agnoeta brane čovječju dušu Kristovu od neznanja, to ipak u bilješci dodaje, da Gregorije Veliki i Eulogije drže Agnoete monofizitama, koji su pridijevali neznanje božanskoj naravi Kristovoj, pošto su Agnoete po sudu Gregorijevu i Eulogijevu priznavali samo jednu narav u Kristu i to božansku.<sup>24</sup> Ova je Tixerontova tvrdnja posve neosnovana. Neznam zašto bi Sofronije (634—638.) bio bolje upućen u nauku Agnoeta nego Eulogije (580—607.) te Gregorije Veliki (590—604.). Gregorije Veliki i Eulogije brane isključivo čovječju dušu Kristovu od neznanja. Božanstvo Kristovo uzimlju oni u borbi s Agnoetima samo toliko u zaštitu, u koliko im je to služilo, da uzmognu ukloniti neznanje iz čovječje duše Kristove te dokazati relativno njeno sveznanje.<sup>25</sup> Tixeront sebi napokon protuslovi. Ako su Agnoete po sudu Gregorijevu i Eulogijevu priznavali u Kristu samo jednu narav i to božansku, zašto oni protiv Agnoeta uopće brane čovječju dušu od neznanja — kako to priznaje Tixeront? Krivo tumačeći svjedočanstva Gregorija Velikoga i Eulogija, došao je Tixeront posve nužno u sukob s onim, što je ustvrdio na osnovu svjedočanstva Sofronijeva i djela „De Sectis“.

<sup>21</sup> Kirchenlexikon, I. sv. str. 342.—343.

<sup>22</sup> Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, 1906. sv. 13., str. 394.—400.

<sup>23</sup> „Bog. Smotra“ sv. 2. str. 190.—1911. (1912.)

<sup>24</sup> Ceux qui la (cette opinion, t. j. nauku Agnoeta) soutenaient étant des monophysites, les orthodoxes conclurent qu'ils faisaient retomber l'ignorance sur la nature divine, la seule qu'ils reconnaissaient en Jésus-Christ. Ib.

<sup>25</sup> „Bog. Smotra“, sv. 4. str. 383.—394. (1912.)

Iz svega se razabire: Doklegod spomenuti pisci poput ostalih ne budu otkrili smisao „jedne sastavljene naravi“, što su je u Kristu priznavali Agnoete, ne će u sklad dovesti monofizitizam Agnoeta sa svjedočanstvima, što no spominju nauku Agnoeta o znanju, dotično neznanju Kristovu — dosljedno ne će doći do prave historičke nauke Agnoeta o neznanju Kristove čovječje duše. Misli pisaca, na koje sam se osvrnuo, samo me utvrdiše u uvjerenju, da sam svjedočanstva o nauci Agnoeta u pravom njihovom historičkom svijetlu razvio.

*Dr. Josip Marić.*



## Recenzije.

**Sv. Pismo, Staroga i Novoga Zavjeta, preveo i bilješke prikupio Dr. Valentin Čebušković. Svezak I. i II. (I. Knjiga Mojsijeva — Knjiga o Esteri).**

Prošle godine napisao sam u „Bogoslovskoj Smotri“ br. 2. kritiku I. sveska prijevoda sv. Pisma od dra Čebuškovića. U kritici sam istaknuo neke principe, kojih se u prevogjenju sv. Pisma mora držati svaki prevodilac, ako želi, da mu prijevod bude siguran i valjan. S nekim primjerima pokazao sam, da se naš g. prevodilac nije vazda držao tih principa i prema tome, da mu prijevod, ako dalje tako nastavi, ne će imati trajne vrijednosti.

Kritika se je proti mojoj volji i nakani izrodila u polemiku. U bojazni, da ne oduzmem g. prevodiocu dobru volju za daljnji rad, odlučio sam, da u napredak ne podvrgavam javnoj kritici njegov prijevod dotle, dok djelo ne dovrši. Kasnije sam megjutim došao do uvjerenja, te ne bi dobro bilo, da šutim u stvari od takvog zamašaja. Prava kritika mora uvijek dobrim rodom uroditi.

Prije nego prijegjem na sam stvarni dio kritike njegova prijevoda, neka mi budu dozvolene neke općenite opaske.

Nema sumnje, da je g. dr. Čebušković namijenio svoj prijevod i nteligent-

nim slojevima hrvatskog katoličkog svijeta — možda u prvom redu svećenicima. Doslovan naime prijevod cijelog svetog Pisma, kakav je njegov, nije podesan za prosti puk. Jednostavni narod, koji ne zna, što je parabola, što alegorija, istočni način govorenja itd., može se o mnoga mjesta sv. Pisma samo spotaknuti i sablazniti. Opaske Čebuškovićeve nikako ne paralizuju teškog dojma, koji se mora kod čitanja takovijeh mjesta, nužno poroditi u duši neukoga čitača. To treba svatko, bio kakav mu drago ljubitelj sv. Pisma, da uvidi i prizna. Što će primjerice onom „hrv. goraninu u najzabavnijoj koljebici“<sup>1</sup> mnoge ustanove knjige Izlaska, knjige Levitske, Brojeva itd. Ne će li se taj „goranin“ spotaknuti, kad stane čitati n. pr. Ez. gl. 16 i 23. i reći, zar je to sv. Pismo? Šta on jadnik znađe, što je alegorija, što parabola. Pogotovo u Ezekijela proroka, koji je bio i savremenim Židovima težak za razumijevanje. Takovih pak mjesta imade u sv. Pismu mnogo.

Zato bi dr. Čebušković promašio svoju svrhu, da je nakanio svoj prijevod namijeniti puku.

Naše uvjerenje, da je on svoj prijevod odredio inteligentnom dijelu hrvatskoga naroda, utvrguje

<sup>1</sup> Isp. „Katolički List“ br. 28. o. g. članak „Sv. Pismo“.